

*Н. А. Плешакова,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

СВІТОВИЙ ДОСВІД АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

*N. A. Plieshakova,
Postgraduate Student of Finance Department in Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv*

WORLD EXPERIENCE OF CRISIS MANAGEMENT IN FOREIGN COUNTRIES

У статті визначені основні етапи антикризового державного регулювання реального сектора економіки; проаналізовано міжнародний досвід державного регулювання реального сектора в умовах фінансової нестабільності та виявлено слабкі сторони української практики антикризового регулювання реального сектора економіки.

In the article the main stages of the crisis of state regulation of the real economy sector; analyzed the international experience of state regulation of the real sector in the conditions of financial instability and revealed weaknesses of Ukrainian practice crisis management real economy sector.

Ключові слова: *фінансова стабільність, антикризове управління, державне регулювання, фінансова криза, інструменти оздоровлення.*

Keywords: *financial stability, crisis management, government regulation, financial crisis, recovery tools.*

Постановка проблеми. Фінансова нестабільність як результат фінансової глобалізації та лібералізації несе в собі валютні, банківські та боргові складові, взаємне переплетення яких паралізує функціонування окремих сегментів фінансового ринку, таким чином порушуючи виконання ним розподільних та перерозподільних функцій. В підсумку все це призводить до коливань в рівновазі економічних систем країн, провокуючи появу фінансових криз.

Головною метою кожної країни є забезпечення сталого економічного зростання. З метою підтримки стабільності в економіці можуть використовуватися різні інструменти грошово-кредитного регулювання, вибір яких є складним процесом. Тому антикризовому регулюванню належить особлива роль у забезпеченні економічного зростання держави, що підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх публікацій. Проблематиці дослідження антикризового регулювання присвячена велика кількість праць, вагомий внесок у цій сфері зробили такі вчені, як В. Корнєєв, О. Барановський, І. Лютий, В. Міщенко, С. Науменкова, Т. Ковальчук, Я. Жаліло, А. Чухно та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Разом з тим існує потреба у вивченні зарубіжного досвіду реалізації антикризового регулювання, встановлення загальних тенденцій та особливостей його реалізації, винесення з цього досвіду важливих уроків для України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних напрямів антикризового монетарного регулювання в зарубіжних країнах, дослідження останніх тенденцій та перспектив.

Виклад основного матеріалу. Антикризове управління можна визначити як систему управлінських заходів та рішень щодо діагностики, попередження, нейтралізації і подолання кризи та її причин у банківському секторі. Воно повинно охоплювати всі стадії розвитку кризових явищ, зокрема їх системний моніторинг та попередження.

Широкий спектр інструментів оздоровлення банківського сектору можна розділити на три категорії: фінансові, операційні та структурні. Фінансові інструменти (надання кредитів центральним банком, зниження норм обов'язкового резервування, регулювання облікової ставки, реструктуризація податкових зобов'язань банку, надання гарантій уряду за депозитними вкладками) призначені для вирішення поточних проблем фінансового забезпечення банківських установ.

Операційні інструменти (реструктуризація короткострокових кредитів банку, використання облігаційних інструментів, викуп прострочених зобов'язань підприємств перед банками, конвертація депозитів державних підприємств у капіталі банку) застосовуються з метою поліпшення управління банківською діяльністю в умовах кризи.

Структурні інструменти (закриття або скорочення неприбуткових філій, відмова від паралельних напрямів бізнесу, посилення конкурентних переваг банку, ліквідація, злиття, реорганізація банку) покликані вирішувати проблеми на рівні банківського сектору шляхом упровадження і застосування принципів конкуренції та забезпечення стійкості банківської системи [1].

Використання всього набору фінансових інструментів антикризового управління характерне для системних криз, коли доводиться вирішувати проблеми ліквідності не лише окремих банків, а й усієї банківської системи. За таких обставин регулювання спрямовується на поліпшення якості банківських активів, збільшення капіталу, тобто на відновлення та підвищення платоспроможності банківських установ.

На основі аналізу державного антикризового регулювання банківського сектору різних країн світу можна виділити головні антикризові заходи, які найчастіше застосовуються у світовій практиці: створення спеціальних фондів; зниження центральними банками облікової ставки; розширення переліку активів, що приймаються центральними банками як застава за кредит; зниження нормативів мінімальних резервних вимог для комерційних банків; збільшення розміру державних гарантій на банківські вклади; запровадження тимчасових адміністрацій і кураторів центробанків у банківських установах; гарантування міжбанківських кредитів, позичок для малого та середнього бізнесу, підтримки компаній, які не в змозі залучити необхідне фінансування через проблеми в банківському секторі; запровадження нових програм кредитування; націоналізація компаній; субсидування банкам відсоткових ставок за кредитами, наданими населенню для придбання нових товарів; відокремлення "поганих" банківських активів від "хороших" шляхом створення спеціальних установ; підвищення фінансової дисципліни тощо [2].

Можна виділити наступні фактори, що вплинули на специфіку антикризового державного регулювання реального сектора в різних країнах: причини економічної кризи в реальному секторі економіки, розмір реального сектора економіки, розвиток інститутів державної влади, ступінь впливу кризи на реальний сектор економіки, темпи економічного зростання передкризового розвитку, наявність ресурсів в економіці для реалізації антикризової політики.

Розгортання світової фінансово-економічної кризи поставило нові питання щодо ефективності державного регулювання економічних процесів, інструментів такого регулювання та міжнародного співробітництва у сфері регулятивної політики.

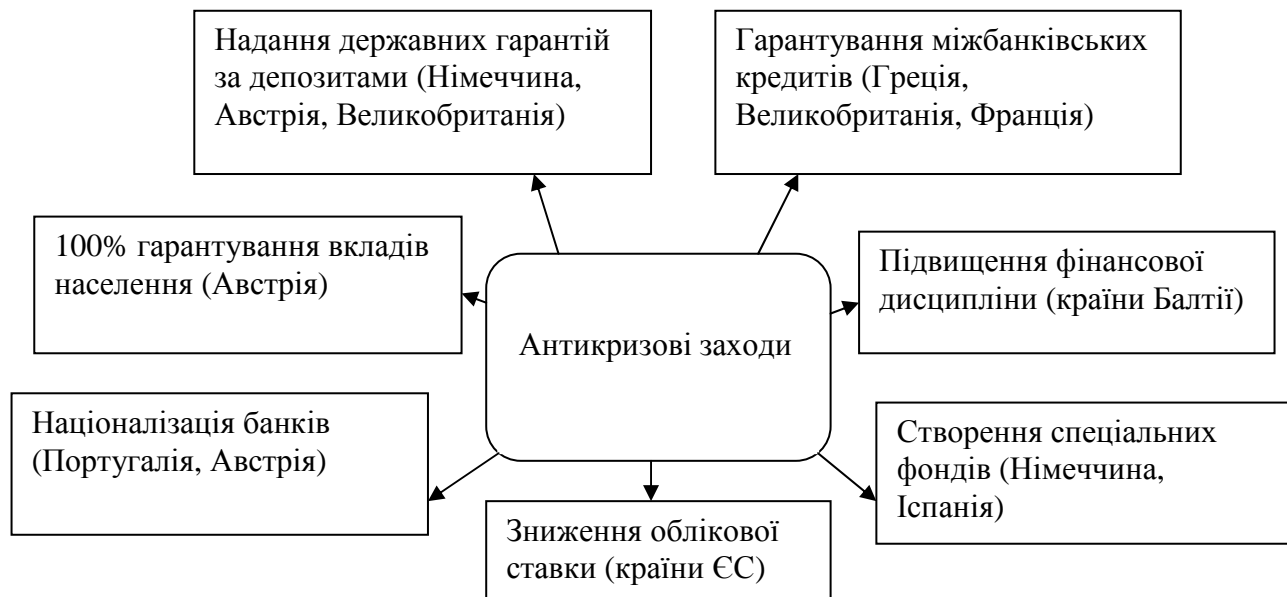

Рис. 1. Державне антикризове регулювання банківського сектору країн ЄС

Джерело: побудовано автором за даними [1]

В даний час антикризові аспекти державного управління економікою в різних країнах виражаються в різних формах. Досвід країн Європейського Союзу (ЄС) в цілому підтверджує, що регіональна політика в цих країнах практично спрямована на створення умов, що дозволяють регіонам повністю реалізувати наявні у них можливості стимулювання і збільшення їх внеску в розвиток національної економіки. Все більшого поширення в ЄС отримує спільне фінансування слаборозвинених районів для їх розвитку.

Нинішній набір інструментів ЄЦБ, який він використовує для рефінансування комерційних банків, загалом охоплює так звані постійно діючі кредитні і депозитні механізми, які дають змогу впливати на ліквідність банківських установ країн ЄС. До їх складу належать:

- депозитні операції (“вікно” залучення короткострокових депозитів – deposit facility), що дозволяють комерційним банкам розміщувати короткострокові депозити в національних центральних банках за заздалегідь обумовленою процентною ставкою. Як правило, строки депозитів устанавлюються ЄЦБ в один операційний день (тобто це депозити овернайт), а процентні ставки за ними утворюють нижню межу одноденних міжбанківських кредитів ринку євро;

- кредитні операції (“вікно” короткострокового кредитування – marginal lending facility), що дозволяють комерційним банкам отримати короткострокові позики на поповнення своєї ліквідності в національних центральних банках під визначене забезпечення [4].

У США, наприклад, антикризове регулювання проявляється у вдосконаленні законодавства в галузі зайнятості, збільшенні робочих місць, особливо для молоді, розробці регіональних структурних програм та ін. У США законодавчо закріплена антициклічна політика з питань зайнятості. В рамках її проведення передбачаються прискорене фінансування державою будівельних робіт, збільшення зайнятості в держсекторі, збільшення розмірів і тривалості страхових виплат по безробіттю, професійне навчання в приватному і державному секторах як міра загального оздоровлення економіки і як доповнення до страхування по безробіттю. Ця політика включає також реалізацію програм забезпечення молоді робочими місцями і програм розвитку, націлених на створення робочих місць в галузях, що мають важливе значення для штатів, населених пунктів (включаючи сільські райони), і для країни в цілому. Важливим напрямком удосконалення антикризового державного управління в США є всебічна науково обґрунтована координація зусиль різних державних відомств з розробки та проведення економічної політики [3].

Організація системи міжбюджетних відносин США є прикладом децентралізованої моделі федералізму. Для усунення існуючих горизонтальних диспропорцій використовують головним чином цільові бюджетні гранти, що виділяються безпосередньо нужденним категоріям населення відповідно до затверджених ЦРП.

Канада є прикладом країни, в якій велика увага приділяється зменшенню відмінностей між провінціями. По суті, в Канаді не використовуються нормативи витрат. Основним інструментом регіонального розвитку в Канаді служать - Цільові програми (ЦП). В рамках ЦП соціальної спрямованості, федеральний уряд Канади, в якості державної підтримки, компенсує 50% витрат провінцій на соціальні цільові програми. Витрати регіонів повинні будуватися з урахуванням першочергових потреб цієї підтримки [6].

Досвід Японії цікавий присутністю досить жорсткої вертикальної системою взаємовідносин між центральною владою і місцевим управлінням, включаючи економічну сферу. Складність цієї системи полягає в тому, що в ній співіснують різноспрямовані формальні і неформальні, горизонтальні і вертикальні зв'язки (наприклад, через національні асоціації голів місцевої влади, які були створені для зміцнення горизонтальних зв'язків, але одночасно стали провідниками урядової політики).

**Таблиця 1.
Антикризові заходи урядів та центральних банків окремих країн в умовах економічної нестабільності протягом 2008-2010 років**

Країна	Зміст заходів
- підтримка фінансових інститутів і фінансових ринків	
США	відповідальність уряду за борговими зобов'язаннями іпотечних компаній; викуп державою проблемних кредитів; кредитування ФРС банків для викупу корпоративних боргів у фондів грошового ринку; встановлення гарантій Казначейством США для інвестицій у фонди грошового ринку; збільшення ліквідності банків шляхом кредитування через дисконтне вікно
Великобританія	збільшення ліквідності шляхом здійснення банками своп-угод з обміну власних неліквідних активів; надання урядових гарантій банкам, що беруть участь у схемах рекапіталізації; надання Банком Англії позики для рекапіталізації під відповідне забезпечення
Франція	гарантії за міжбанківськими кредитами; виділення для рекапіталізації банків 41 млн. євро
Австрія	державні субсидії в разі виникнення проблем із ліквідністю; державні гарантії захисту приватних заощаджень
Греція	зміцнення капіталу банків в обмін на отримання державою частки їх привілейованих акцій; надання кредитним установам з метою їх рекапіталізації спеціальних державних облігацій
Ірландія	надання абсолютних гарантій за депозитами в усіх банках
Італія	проведення Банком Італії аукціонів з обміну активів банків на державні цінні папери
Нідерланди	адресна та рекапіталізація фінансових установ; державні гарантії за незабезпеченими кредитами
Португалія та Іспанія	державні гарантії

- стимулювання економічного попиту і зниження податків	
США	надання податкових пільг бізнес-структурам, сім'ям чеків в розмірі 600 дол. США на одну особу
Китай	реалізація проектів будівництва житла; розвиток інфраструктури в сільській місцевості; зниження ПДВ
Японія	затвердження програми уряду з надання податкових стипендій (2 трлн. Єн); гарантування збільшення позичок та кредитів малому бізнесу
Канада	зниження податків на фізичних осіб на суму 21 млрд. канадських дол.
- захист від безробіття	
США	збільшення терміну отримання допомоги у зв'язку з безробіттям з 28 до 39 тижнів
Великобританія	виділення коштів в розмірі 500 млрд. фунтів стерлінгів (758 млрд. доларів США) для боротьби з безробіттям у найближчі два роки (2008-2010)
Франція	асигнування на потреби безробітних і незаможних до 2,65 млрд. євро; створення фонду з перепідготовки кадрів з числа тих, хто втратив роботу; підвищення допомоги з безробіття багатодітним родинам та одноразові виплати по 400-500 євро для деяких категорій людей, котрі втратили роботу

Джерело: побудовано автором на основі [7].

Світова фінансова криза дестабілізувала загальний економічний розвиток країн, спричинивши поширення високих темпів інфляції, зростання безробіття, завмирання інвестиційних процесів. В банківських системах зарубіжних країн відбулися такі зміни: зростання обсягу проблемних кредитів, зниження показників фінансової стійкості провідних банків, дефіцит ліквідних коштів, переведення крупних банків до стану «проблемних» або їхнє банкрутство, девальвація національних валют.

Висновки. Варіативність інструментів антикризового регулювання багато в чому залежить від стану економіки, від кон'юнктури міжнародних ринків, результатів зовнішньоекономічної діяльності та інших факторів розвитку держави. Досвід зарубіжних країн багато в чому є показовим для України, як для держави, яка також опинилася у кризовому становищі. Тож прийняття до уваги напрямів антикризового регулювання зарубіжних країн в подальшому дасть змогу забезпечити створення фундаментальних засад відновлення економічного зростання та фінансової стабільності.

Список літератури.

1. Стукало Н. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України/ Н.Стукало, М.Литвин// Вісник НБУ. – 2010. - №6. – С.20-25
2. Барановський О. Регулювання і нагляд у банківській сфері: quo vadis?/ О. Барановський// Вісник НБУ. – 2010. - №6. – С.3-10
3. Корнєєв В. Монетарний інструментарій посткризового відновлення: нові стимули центробанків/ В. Корнєєв// Вісник НБУ. – 2011. - №4. – С.30-33
4. Гольшева М. Антикризисное государственное регулирование реального сектора экономики: международный опыт/ М. Гольшева// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.uecs.ru/uecs44-442012/item/1511-2012-08-28-06-12-00>
5. Peter N. Ireland Money, banking, and financial markets [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www2.bc.edu/peter-ireland/ec261/chapter17a.pdf>
6. Кундицький О. Монетарні інструменти державного регулювання фінансових ресурсів/ О. Кундицький// Збірник науково-технічних праць - 2006. - №16,5 - С.171 - 178
7. Науменкова С. Проблеми підтримки фінансового сектору в умовах кризи/ С. Науменкова // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 6. – С.12-18

References.

1. Stukalo, N. and Lytvyn, M. (2010), "State anti-crisis regulation of the banking sector: the experience of the EU and Ukraine", Visnyk NBU, no. 7, pp. 20-25.
2. Baranovskiy, O.I. (2013), "Anti-crisis measures by governments and central banks of foreign countries", Visnyk NBU, no. 4, pp. 8-19.
3. Kornieiev, V. (2011) "Monetary instruments of post-crisis restoration: new stimuli of central banks", Visnyk NBU, no. 4, pp. 30-33.
4. Golisheva, M. "Anti-crisis government regulation of real economic sector: international experience" , [Online]. - available at: <http://uecs.ru/uecs44-442012/item/1511-2012-08-28-06-12-00>
5. Peter, N. I. "Money, banking, and financial markets", [Online]. - available at: <https://www2.bc.edu/peter-ireland/ec261/chapter17a.pdf>
6. Kundytskiy, O.O. (2006) "Monetary instruments of financial resources state regulation", Naykovii visnyk, no.16,5, pp.171-178

7. Naumenkova, S. (2009), "Problems supporting the financial sector in the face of the global crisis", Visnyk NBU, no. 6, pp. 12-18.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2015р.